

Як відновити викладання?

БЮЛЕТЕНЬ «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ»
Випуск № 22 || Квітень 2022 року

Заклади освіти вже відновили або планують відновити свою роботу. І у викладачів виникає природне запитання: як краще заходити в цей процес, що важливо враховувати?

Універсальних відповідей на це запитання немає. У кожного викладача свій контекст: місцезнаходження університету, політика закладу, студенти, дисципліна, особисті обставини... Нижче — один зі способів структурувати свою діяльність, який може бути Вам корисним.

🔗 Принцип перший: ми діємо в хаосі

Тому нам залишається діяти без гарантій, що зразу вийде правильно, і бути готовими приймати свої помилки.

Відповідно до моделі «Кеневін» (англ. Cynefin) Давіда Сноудена (рис.)^[1], коли ми стикаємося з проблемою, ми потрапляємо в точку безладу (англ. disorder). В цій точці нічого не зрозуміло і рішення наразі немає. Щоб зрозуміти, як шукати рішення, насамперед маємо зрозуміти, з чим ми маємо справу: з простою проблемою, складною проблемою, комплексною проблемою чи хаосом.

① **ПРОСТА ПРОБЛЕМА:** те, що нам знайоме, вже траплялося, і ми знаємо рішення. Алгоритм такий:

- збираємо дані;
 - визначаємо тип проблеми;
 - діємо відповідно (як правило, є одна правильна відповідь).
- Це точно не наш випадок.

② **СКЛАДНА ПРОБЛЕМА:** ці проблеми вже траплялися, але не в нас. Уже є експерти, є рішення, можна звернутися до них чи до їхнього досвіду та обрати найкращий серед доступних варіантів рішення.

Алгоритм дій:

- збираємо дані та досвід;
- аналізуємо;
- діємо відповідно (як правило, є кілька правильних відповідей і треба вибрати найкращу для конкретного контексту).

Це не наш випадок. Є досвід інших країн, які пройшли війну, але їхні варіанти не підходять нам.

③ **КОМПЛЕКСНА ПРОБЛЕМА:** причинно-наслідкові зв'язки не очевидні, але ситуація дозволяє пробувати, експериментувати, обмінюватись досвідом. Алгоритм дій:

- експериментуємо (зазвичай правильної відповіді немає, вона народжується в процесі);
- дивимось, що з того виходить;
- діємо відповідно.

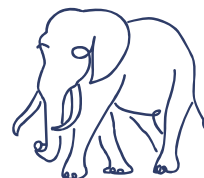
Цей випадок нам знайомий з того часу, коли ми стикнулися з пандемією.

④ **ХАОС:** причинно-наслідкові зв'язки не зрозумілі, немає на що спертися і за що вчепитися, це абсолютно нове, ситуація постійно змінюється, і головне — немає часу на дослідження та експерименти.

Алгоритм дій:

- діємо, бо це єдине, що ми можемо (зазвичай правильної відповіді немає і передбачити наслідки своїх дій чи планувати важко);
- дивимось, що з того виходить;
- діємо відповідно.

Саме сюди ми потрапили зараз. Скоріше за все, ми зробимо багато помилок. Імовірність того, що ми з першого разу зробимо все правильно і так, як потрібно, не дуже висока: занадто багато змінних. Ми діємо, спостерігаємо, що вийшло, діємо, якщо вийшло не дуже — змінюємо. І наше завдання — перейти від безладу до хаосу, тобто почати діяти.

🔗 Принцип другий:

НЕ МОЖНА ІГНОРУВАТИ «СЛОНА В КІМНАТІ»

Діяти, як раніше, не вийде. Робити вигляд, що нічого не сталося, не вийде. Все, що відбувається зараз, зачіпає і нас, і студентів. Взяти в роботу ті самі матеріали, формати, які у Вас були, — це варіант, але не найкращий. Тому що ми стали іншими, студенти стали іншими, країна змінюється.

🔑 ПРИНЦИП ТРЕТІЙ:

ОРІЕНТУЄМОСЯ НА ДОБРЕ ЗРОБЛЕНЕ ДОБРО

Мені дуже відгукнувся допис Андрія Беспалова про різницю між «зробити щось із добрим наміром», «зробити добре» і «зробити добро»¹²¹.

✧ Зробити з добрим наміром. Ми всі знаємо, куди веде дорога, вимощена добрими намірами. Так трапляється, коли дія орієнтується не на того, заради кого це все (студент, викладач, система освіти), а на того, хто діє (що, на мою думку, цим людям потрібно). *Привіт, людиноорієнтований дизайне!* 😊

Коли викладач говорить зі студентами і розуміє їхню потребу на зараз, є шанс зробити добро. Коли МОН звертається до ЗВО, щоб зрозуміти, яка підтримка зараз потрібна, є шанс зробити добро. Якщо університет цікавиться, чи може викладач зараз відновити викладання, є шанс зробити добро. Якщо я не говорю зі студентами, то я не роблю добро, а лише роблю з добрим наміром.

✧ Зробити добре. Тут треба пам'ятати про кількість і якість. У Ваших силабусах є певна кількість тем і занять. Але пам'ятаємо, що заняття — це той час, коли ви зі студентами маєте можливість покомунікувати. Скоріше за все, у вас не вийде добре зробити все, що ви запланували. Ми робимо добре, але приймаємо те, що не встигнемо зробити все, що запланували.

✧ З позиції викладача, робити добро — це пам'ятати, що для його студентів зараз у пріоритеті може бути не навчання, що студенти здобувають зараз таку освіту, як ніхто і ніде в світі. Вони здобувають освіту через життя. Цей досвід унікальний. Це робить їх унікальними людьми та унікальними професіоналами в майбутньому.

Робити добро — це зосередитись на тому, що буде зараз найкорисніше для них, зосередитись на тих компетентностях, які потрібні зараз (наприклад, критичне мислення чи самозарадність і взаємопідтримка). Щоб це зрозуміти, потрібно комунікувати зі студентами.

Як діяти в хаосі?

🔑 КРОК ПЕРШИЙ

- ✓ Ми приймаємо, що діємо в хаосі, що опору майже немає. Приймаємо те, що ми можемо робити помилки.
- ✓ Приймаємо факт наявності «слона в кімнаті».

🔑 КРОК ДРУГИЙ

Потрібно визначитися зі стратегією «щоби що?». Спираємося на зворотний дизайн — починаємо з кінця. Зрозумівши, куди ми йдемо, ми зрозуміємо, як іти.

- ✓ Вирішуємо для себе: для чого я це роблю? Щоби що? Тут можливі різні варіанти:
 - щоб студенти могли отримати диплом;
 - щоб я міг/могла отримувати зарплату і мати за що годувати дітей;
 - щоб відволіктися від трешу навколо і зберегти своє ментальне здоров'я;
 - щоб відволікти студентів від трешу навколо і зберегти їхнє ментальне здоров'я;
 - щоб світ став кращим;
 - Ваш варіант.

Це запитання не має правильної відповіді. Але Ваша власна відповідь на це запитання допоможе:

- знайти опору, щоб рухатися далі в хаосі, та організувати своє викладання. Наприклад, якщо Ваша ціль — відволікти студентів від трешу, то Вам потрібно дати студентам простір для комунікації, обговорити з ними, що допомагає їм відволіктися;
- зберегти Вам простір у думках. Через стрес і шок ми не можемо думати, як раніше, не можемо робити стільки, скільки раніше. Пос-

тійно нагадуйте собі, для чого Ви викладаєте, «щоби що», і тоді легше буде обрати з усіх можливих активностей ті, які відповідають Вашому «щоби що»;

- позбутися комплексу провини (якщо він у Вас є). Комплекс провини — це найчастіше про те, чи відчуваємо ми себе корисними. Запитайте себе: де з мене більше користі? Чим би ми не займалися, було б добре, щоб ми приносили користь, а не шкоду. Не шкодити — це теж корисно. *Детальніше про стратегію та комплекс провини йдеться у вебінарах Уляни Ходорівської*^{3:41}.

🔑 КРОК ТРЕТІЙ

Визначаємось, як саме діємо. Важливо зробити попередній аналіз, хоч це і складно. Робіть це на папері або в онлайн-документі. Намагайтесь не тримати все в голові. Вивантажуйте інформацію з мозку: запишіть, поставте нагадування; якщо придумали щось, обов'язково запишіть.

① ЩО Я МОЖУ І (НЕ МЕНШ ВАЖЛИВО) ЩО Я НЕ МОЖУ

- ✧ Сили (як швидко я втомлюсь? Скільки часу працювати? Скільки робіт перевірити? Скільки занять провести? а скільки простору дати студентам? Скільки сплю, скільки їм?)
- ✧ Час (скільки часу, тижнів, пар, скільки реально часу, щоб дійти до кінця курсу? Скільки часу в мене є на підготовку занять і перевірку завдань?)
- ✧ Теми (які теми мене «зносять», викликають сильні емоції і я не готовий / не готова обговорювати їх зі студентами?)

✦ Доступ до технологій (що мені зараз доступно? Якщо у Вас немає доступу до ноутбука, можливо, месенджери в телефоні будуть Вашим освітнім простором?)

✦ Доступ до матеріалів (чи є у мене матеріали, до яких звик/звикла? Чи є у мене підручники?)

② ЩО МОЖУТЬ МОЇ СТУДЕНТИ

(ми прямо у них запитуємо в безпечному форматі — через чат, гугл-форму тощо)

✦ Сили ✦ Доступ до матеріалів

✦ Час ✦ Доступ до технологій

✦ Теми, які вони (не) готові обговорювати

③ МЕТОДИКА

✦ Обираємо компетентності: зосередьтеся на тому, що для студентів важливе і що їм потрібне саме зараз, які вміння та компетентності. Зараз усім дуже важко зосередитись на майбутньому, і якщо говоримо про майбутнє, є два режими: те, що актуальне саме зараз, і режим мріяння. Тому є компетентності, які потрібні зараз, і ті, які з'являються в режимі мріяння.

✦ Обираємо теми: що важливо в першу чергу, до яких тем Ви і студенти готові.

✦ Передбачаємо простір для думок та емоцій. Це не означає перетворення курсу на агресивні чи сумні обговорення, але студенти можуть виражати себе через меми, пости, тексти. Включайте завдання, через які вони можуть виражати свої переживання; можна встановити правила для таких робіт.

✦ Обираємо формат курсу. В ідеалі — асинхронний курс із консультаціями. Зараз усі в дуже різних умовах. Формат залежить від того, де перебувають студенти. Якщо є можливість зробити асинхронний режим, це добре; якщо є текстові матеріали, це краще, ніж відео. Онлайн-зустрічі краще перевести в режим консультацій з викладачем для тих, хто може приєднатися, а відвідування зробити опційним.

☞ КРОК ЧЕТВЕРТИЙ

Переконуємося, що ми врахували техніку безпеки.

- ✓ Пам'ятаємо, що опорі теж потрібна опора. Ви для своїх студентів будете опорою. Заняття — це те, що відбувається регулярно. Регулярність дає нам відчуття контролю всього цього стресу. Вам потрібно турбуватися про себе, бо тоді Ви турбуєтеся і про студентів. Подумайте про свої джерела сили, адже чим краще Ви будете почуватися, тим кращою опорою Ви будете для студентів. Якщо це можливо, обирайте ті завдання, які Вас наповнюють. Звертайте увагу на сигнали свого тіла (якщо хочеться спати, краще поспати). Розділяйте те, на що Ви можете впливати, і те, що перебуває поза зоною Вашого впливу. Пам'ятайте, що викладання має

нас наповнювати, а не виснажувати, але студенти не зобов'язані бути нам опорою. Ми маємо подбати про свою опору самостійно.

Турбота про себе — це:

- не працювати з надмірною кількістю завдань;
- планувати робочий день та робити перерви;
- поважати свої та чужі кордони;
- сон, фізична активність, здорове харчування;
- створювати кола підтримки з колегами;
- дозволяти іншим дбати про Вас і щось робити для Вас;
- свідомо концентруватись на тому, за що можна дякувати.

✓ Обережно обираємо теми для обговорення. Обережно використовуємо звуки та зображення. Пам'ятаємо, що є теми, які точно будуть чіпляти. Ми даємо дозвіл студентам (і собі) не брати участь в обговоренні. Щоразу, включаючи чутливу тему, перепитуйте себе: **щоби що? Чи відповідає це моїй стратегії?**

✓ Вчіться самі і вчіть студентів, що робити, коли «накрило». Коли людину «накриває», є два способи допомоги: перейти в раціональне (наприклад, описувати, що вона бачить перед собою) або зосередитись на тілі (наприклад, поставити дві ноги на підлогу і тупати по черзі правою та лівою, відчуваючи, як підшва впирається в підлогу). Підберіть 2–3 заземлювальні вправи (англ. grounding exercises). Якщо Ви бачите, що на Вашому занятті Вас або когось «зносить» чи «накриває», перше, що ми робимо, — помічаємо «слона»: пропонуємо студентам зробити перерву і разом виконати заземлювальні вправи.

Ось адаптовані до викладання рекомендації з екстерної допомоги норвезької експертки по роботі з травмою Елізабет Лангдаль (Elisabeth Langdal):

- ✦ Зосередьтеся на власному тілі. Обійміть себе, помацайте, де ваші руки, плечі, ребра, ноги. Можна поплескати себе по всьому тілу.
- ✦ Змініть положення, подихайте, встаньте, відчиніть вікно, зробіть перерву, випийте води, відчуйте під собою землю.
- ✦ Змініть тему чи вид діяльності.
- ✦ Використайте метакомунікацію: поговоріть про те, що відбувається тут і зараз.
- ✦ Покличте колегу на заняття, де Ви непокоїтеся, що Вас може «накрити», будьте вдвох у складних темах.
- ✦ Подивіться на щось у кімнаті, що б нагадувало Вам про хороше. Наприклад, у мене в кімнаті, де я працюю (та й живу 😊), висить напис «Це не назавжди».

☞ Є РІЗНИЦЯ МІЖ «ЗНАЮ», «ВМІЮ» І «РОБЛЮ»

Можливо, Ви тут не прочитали нічого нового. Але чи справді Ви застосовуєте знання на практиці? Адже лише читання цього тексту не допоможе 😊.

ОТЖЕ, АЛГОРИТМ ВІДНОВЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ВИГЛЯДАЄ ТАК:

- ✓ Виходимо з безладу (хоч і в хаос).
- ✓ Беремо «слона» до уваги.
- ✓ Визначаємо власний пріоритет.
- ✓ Оцінюємо власні ресурси.
- ✓ Оцінюємо ресурси студентів.
- ✓ Обираємо пріоритетні цілі та очікувані результати навчання.
- ✓ Перевіряємо, це добро чи добрий намір.
- ✓ Діємо, спостерігаємо, вносимо зміни.
- ✓ Турбуємось про себе.

ЩО СЛІД РОБИТИ НА РІВНІ УНІВЕРСИТЕТУ?

НИЖЧЕ НАВЕДЕНО НЕ УНІВЕРСАЛЬНИЙ АЛГОРИТМ, а лише пропозиції щодо необхідних кроків, котрі можуть виконуватись як послідовно, так і одночасно із внесенням змін, бо ж пам'ятаємо про підхід до викликів хаосу.

🔗 КРОК ПЕРШИЙ

З'ясовуємо, де наші студенти, зокрема студенти випускних курсів. Це можна зробити через чати факультетів/груп, якщо такі є, гугл-форму тощо.

Важливо дізнатись таке:

- ✓ Де вони перебувають?
- ✓ Чим займаються?
- ✓ Чи можуть повернутися до навчання? Якщо так, то:
- ✓ Чи можуть відвідувати заняття в синхронному форматі, тобто відвідувати онлайн-зустрічі наживо?
- ✓ Чи можуть навчатися в асинхронному форматі, тобто опановувати матеріали та виконувати завдання тоді, коли виходить?
- ✓ Чи мають постійне підключення до інтернету?
- ✓ Мають ноутбук чи лише телефон?
- ✓ Яка підтримка від університету була б дієвою?

🔗 КРОК ДРУГИЙ (одночасно з першим кроком)

З'ясовуємо, де наші викладачі. Це можна зробити через чати кафедр, якщо такі є, гугл-форму тощо.

Важливо дізнатись таке:

- ✓ Де вони перебувають?
- ✓ Чим займаються?
- ✓ Чи можуть повернутися до викладання? Якщо так, то:
- ✓ Чи мають доступ до своїх матеріалів курсу?
- ✓ Чи потрібна допомога в пошуку альтернативних матеріалів (наприклад, дотичних курсів на Coursera)?
- ✓ Чи можуть проводити заняття в синхронному форматі, тобто онлайн-зустрічі наживо?

- ✓ Чи мають постійне підключення до інтернету?
- ✓ Мають ноутбук чи лише телефон?
- ✓ Чи можуть створити частину заняття в асинхронному форматі, тобто дібрати та скомпонувати матеріали так, щоб студенти могли опанувати їх самостійно і виконувати завдання тоді, коли виходить?
- ✓ Яка підтримка від університету була б дієвою?

🔗 КРОК ТРЕТІЙ

НА РІВНІ УНІВЕРСИТЕТУ ПОТРІБНО ПРИЙНЯТИ РІШЕННЯ щодо таких ситуацій:

- ✓ Що робимо, якщо студент не виходить на зв'язок та/або не може продовжити навчання: наприклад, автоматично надається можливість повторно прослухати курси на наступний рік? Автоматично оформлюється академвідпустка?
- ✓ Що робимо, якщо викладач не виходить на зв'язок та/або не може продовжити викладання: шукаємо заміну? Пропонуємо курс на відкритій платформі? Переносимо курс на наступний семестр?
- ✓ Чи зараховуємо кредити за онлайн-курси на відкритих платформах (наприклад, таких як Coursera)? Якщо так, то хто формує та пропонує перелік курсів для тієї чи іншої спеціальності? Як буде перевірятись успішність проходження курсу? Замість яких курсів (якщо це релевантно) буде проводитись таке зарахування?
- ✓ Чи скасовуємо вимогу щодо обов'язкової присутності на онлайн-зустрічах?
- ✓ Чи є або чи можна знайти університети-партнери, до яких можна звернутись по підтримку у вигляді:
 - тихого місця з ноутбуком та інтернетом для викладачів та студентів, які є в цьому місті?
 - курсів, які студенти могли б пройти в рамках програм обміну?
 - тимчасового викладання чи навчання для викладачів та студентів, якщо університет не може зараз відновити роботу?

- ✓ Що робимо з курсовими, дипломними роботами та їх захистом: наприклад, переносимо на осінь?

На основі рішень щодо цих питань і з урахуванням корпоративної культури університету приймаємо нормативні документи.

🔗 КРОК ЧЕТВЕРТИЙ

Для студентів визначаємо (в ідеалі — у вигляді тексту та інфографіки) алгоритм дій у таких ситуаціях:

- ✓ Що робити, якщо я студент(ка) випускного курсу?
- ✓ Що робити із захистом курсової роботи?
- ✓ Які курси на відкритих платформах я можу прослухати, щоб їх мені зарахували?
- ✓ Як отримати зарахування курсу на відкритій платформі?
- ✓ Що робити, якщо я волонтер?
- ✓ Що робити, якщо я зараз у лавах ЗСУ чи тероборони?
- ✓ Що робити, якщо я не маю надійного інтернет-зв'язку?
- ✓ Що робити, якщо зараз я маю можливість навчатися в закладі за кордоном?
- ✓ Де я можу отримати підтримку (матеріальну, психологічну тощо)?

🔗 КРОК П'ЯТИЙ

Для викладачів визначаємо (в ідеалі — у вигляді тексту та інфографіки) алгоритм дій у таких ситуаціях:

- ✓ Що робити, якщо я науковий керівник курсової чи дипломної роботи?
- ✓ Що робити, якщо я зараз не можу викладати?
- ✓ Як використати курс на відкритій платформі у своєму викладанні?
- ✓ Вимоги до успішності студентів (наприклад, про опційність онлайн-зустрічей).
- ✓ Як буде проходити сесія?
- ✓ Де я можу отримати підтримку (матеріальну, психологічну тощо)?

**Зрозуміло, що в сьогоденній ситуації
більше запитань, ніж відповідей.
Втім, як знаємо, сформульоване питання
— це вже половина відповіді.
Сили, миру і перемоги всім нам!
Все буде Україна! ❤️❤️**

1. The Cynefin Framework.
URL: <https://www.mindtools.com/pages/article/cynefin-framework.htm>
2. URL: <https://cutt.ly/sFLcPYe>
3. Ходорівська У., Анчуткін С. Психологія з матюками.
URL: <https://youtu.be/C1hy3bmpuDk>
4. Ходорівська У. Про почуття вини і «я роблю недостатньо».
URL: <https://cutt.ly/SFLY4RW>

АВТОРКА ТЕКСТУ: ОЛЬГА БЕРШАДСЬКА

ЛІТЕРАТУРНА РЕДАКТОРКА: СВИТЛАНА ГЛУЩИК

ВЕРСТКА: ЄВГЕН НІКОЛАЄВ

УСІ ВИПУСКИ БЮЛЕТЕНЯ ЧИТАЙТЕ НА РЕСУРСІ
WWW.SKERTIC.IN.UA

Ця публікація поширюється на умовах ліцензії CREATIVE COMMONS: Із Зазначенням Авторства — Некомерційна — Поширення На Тих Самих Умовах 4.0 Міжнародна (CC BY-NC-SA 4.0)